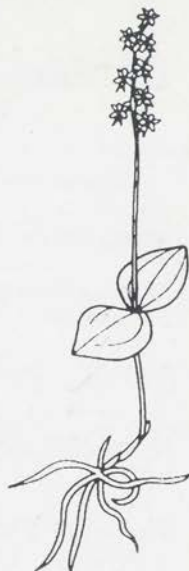

Listéra

2 - 2002

TELEMARK BOTANISKE FORENING

LISTERA - Tidsskrift for Telemark Botaniske Forening
(NBF, Telemarksavdelingen)
17. årgang, 2002, nummer 2

ADRESSER OG TELEFONER:

TELEMARK BOTANISKE FORENING, Postboks 25 Stridsklev, 3904 Porsgrunn
Postgirokonto: 0530 3890647. Foreningens e-mail-kontakt: a-jhalvo@online.no

Kasserer: Åse Halvorsen, Langerødvegen 4, 3719 Skien
Tlf.: 35 50 01 35

Styremedlem: Esther Broch, Oscars gate 53, 3725 Skien
Tlf.: 35 53 05 86

Styremedlem: Karl J. Gundersen, Marmorvegen 49, 3931 Porsgrunn
Tlf.: 35 51 20 99

Styremedlem: Bjørn Erik Halvorsen, Utsikten 4, 3911 Porsgrunn
Tlf.: 35 55 42 57

Styremedlem: Christian Kortner, Åfossmyra 5, 3731 Skien
Tlf.: 35 54 51 53

1. Varamedlem: Trond Risdal, Orionvegen 88, 3942 Porsgrunn
Tlf.: 35 51 29 69

2. Varamedlem: Anne Vinorum, Raskenlundvegen 29, 3928 Porsgrunn
Tlf.: 35 51 25 16

Floraatlas: Bjørn Erik Halvorsen, Utsikten 4, 3911 Porsgrunn
Tlf.: 35 55 42 57
Roger Halvorsen, Hanevoldvn. 15, 3090 Hof
Mobiltelefon: 41 50 54 12

I redaksjonen:

Charlotte Bakke (e-post: kaa-ba@online.no)
Priscilla Hansen (e-post: peahans@online.no)
Liv Schiemann (e-post: lisc@frisurf.no)

Forsidebildet: Flueblomst *Ophrys insectifera*. Enerett: Hedvig Wright Østern.

Baksidebildet: Nyperose *Rosa* sp. Fra boka *Naturens spiskammer* av G. Parmann. Oslo 1980.

FRÅ REDAKSJONEN

HAUSTBJØRK

Av Jan-Magnus Bruheim

Ho ber si lauvtyngd i den mogne hausten.

Dei slisne, gule greinen' bøyger seg.

Men røyner ho ei frostnatt, losnar lauve.

Da står ho med sin reine, rake livs-stomn,

og let det sile som eit moge offer

ned over jord.

Men snøydd så ber ho enn den nye gror.

Og naki står ho tung og tøygjer seg

mot himlen i den blåe stjernematti.

Lyfter seg stum. Men sterkare enn ord.

FRA REDAKSJONEN

Endelig er Listera-redaksjonen klar med et nytt nummer av TBFs medlemsblad, det andre dette året.

Vår, sommer og høst har passert siden siste utgivelse av bladet. Vi kan se tilbake på en del fine turer, hvor mange forskjellige ønskede turmål ble besøkt. Ukesturen i sommer gikk til Karmøy, og de som deltok på den fikk oppleve vestlandsk midtsommer med de planter som finnes der på den tiden. Nytt av året var alle turene som ble arrangert i hele landet i forbindelse med Villblomstenes dag den 9. juni 2002. Hvordan det gikk med arrangementet her i Telemark, kan det leses om i Bjørn Erik Halvorsens artikkel i dette bladet.

Nå er det tiden for inneaktiviteter, bl.a. møtekvelder i TBFs regi. Foreningens ivrige fotografer er i gang med å montere diasbilder, mens andre kanskje mimrer litt om den lyse årstids botaniske opplevelser. Den slags virksomhet kan muligens inspirere enkelte til å få noe ned på papiret også? Så hvorfor ikke sende et skriftlig bidrag, stort eller lite, til *Listeras* redaksjon? Her mottas det mer enn gjerne, da vi jo er avhengige av stofftilgang for å få gitt ut bladet vårt. Vi vil takke alle som har bidratt med materiale til denne utgivelsen.

Listeras forside prydes av Hedvig Wright Østerns bilde av flueblomst. Kunstneren er en av flere som de siste tiårene har fått i oppgave å stå for

utformingen av botaniske motiver på frimerker. Kombinasjonen filатели og botanikk er et interessant emne som Roger Halvorsen og Bjørn Erik Halvorsen tar for seg i en egen artikkel i bladet.

Diktet „Haustbjørk” av Jan-Magnus Bruheim som er utvalgt denne gang, henspiller på den mørke årstid vi nå er inne i. Den kan for noen synes trist, men lovnaden om en ny vår ligger skjult i treetts knopper. TBF har i sine rekker et medlem, Nina Lervik, som også lar seg inspirere av de forskjellige årstidene når hun er ute og går i naturen. Denne gang har vi tatt med et dikt fra hennes hånd som beskriver hvordan september kan oppleves.

Arne Abrahamsen fortsetter sin serie om bruk av planter som står omtalt i Bibelen, og Øyvind Skauli forteller oss hvordan det har gått med vern av bakkekløveren ved Eidanger stasjon. Sistnevnte har også skrevet et artig småstykke som handler om fotografering.

Kåre Sundal er ny som bidragsyter til bladet. Han gir oss sine betraktninger og meninger om hvordan botanikkinteressen fanges opp blant barn og unge, da med bakgrunn i sin egen interesse og gjennom undervisning i skolen.

Tar vi også med innleggene fra styret i TBF og fra redaksjonen, skulle bladets innhold være omtalt. Ha en fin lesning!

C. B.

TELEMARK BOTANISKE FORENING PÅ INTERNETT

Fra Styret i TBF

Norsk Botanisk Forening har egne nettsider.
Du finner dem under adressen:

<http://www.toven.uio.no/botanisk/nbf>

På disse sidene er det opprettet et arkiv for plantebilder. Arkivet er til for alle som har plantebilder de har lyst til å dele med andre. Fotografen får påført sitt navn og plantens navn i billedfila.

Andre ting som finnes, er et diskusjonsforum om lokalflorasamarbeid hvor alle kan delta.

Nyheter fra NBF, ting som skal skje framover, floravokterprosjektet, artsvern saker, rødliste for truede arter og meldinger fra Miljøvern departementet kan du lese om her.

Ellers finner du linker til mange flotte botaniske sider i Norge, Norden og utlandet.

Alle lokalforeningene i Norge har eller kan opprette egne hjemmesider som nås fra NBFs hovedside. En del av lokalforeningene har lagt ned mye arbeid i dette og har laget flotte sider. Andre foreninger har laget enklere sider hvor de presenterer seg selv og programmet sitt.

TELEMARK BOTANISKE FORENING har foreløpig ikke opprettet egne hjemmesider. Vi i styret er nå på jakt etter noen som kan gjøre dette for oss, så hvis du eller noen andre i din familie eller vennekrets kunne tenke seg denne oppgaven, hører vi gjerne fra dere. Foruten hjelp til å lage sidene, er vi avhengig av oppfølging så sidene holdes à jour.

Det finnes sikkert noen blant våre medlemmer som er interessert i data og internett, så vår oppfordring er: **ta kontakt med oss!**

BAKKEKLØVER *TRIFOLIUM MONTANUM* VED EIDANGER STASJON

Av Øyvind Skauli

Som beskrevet i *Listera 2002, nr. 1* sendte TBFs styre i oktober 2001 en henvendelse til NSB med ønske om beskyttelse for det eneste feltet der bakkekløver fortsatt finnes i Telemark (fra Red.: se s. 4 i *Listera 2002, nr. 1*).

Vi fikk svar 31.10.2001 med berømmelse om ønsket befaring 16.11.2001. Regionsjef Gunnar E. Nøding fra Celexa Eiendomsforvaltning AS møtte oss (Charlotte Bakke og Øyvind Skauli).

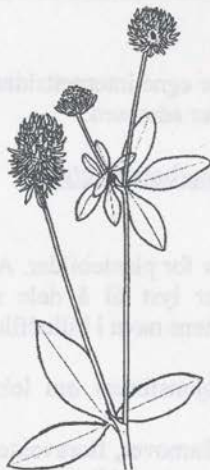
Firmaet forvalter de aktuelle eiendommene og lovet nødvendige hensyn etter våre ønsker. Regionsjefen tok selv opp tanken om økonomiske bidrag fra Miljøverndepartementet, når det gjelder fysisk markering, oppslag etc. Noe slikt tiltak har vi ikke gjort, vi var mest opptatt av

fysisk vern mot ødeleggelse. Styret bør overveie hvorvidt vi bør utløse formelle vernetiltak, f.eks. via NBF, som trolig ser de prinsipielle hensyn i en slik sak. NBF bør i alle fall orienteres.

Etter løfte om bistand fra bygartenen (utsetting av betong-avvisere), ba vi 14.1.2002 om et møte med lokalt ansvarlige. Vi fikk da vite at hele stasjonsområdet skulle gjerdes inn. Dette er nå fullført. Noen unge furuer og noe kratt var i den forbindelse felt, og vi har ryddet vekk det meste. Skråningen der bakkekløveren vokser, er nå beskyttet av gjerde på veisiden, og det er begrenset adgang fra innsiden.

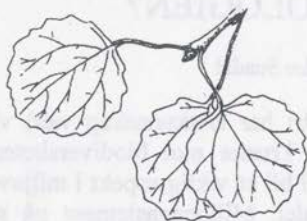
Spørsmål om formalisering – bl.a. med tanke på markering, oppslag og skjøtsel – tas opp igjen, slik regionsjef Gunnar E. Nøding foreslo sist høst, da også sammen med Jernbaneløperne på stedet. Disse har også godtatt at vi får adgang til feltet innenfor gjerdet på dagtid når portene er åpne, eventuelt at vi også kan bli låst inn når portene er stengte.

Viktig skjøtelsesinnsats: motvirke tilgroing og utskygging av plantene.

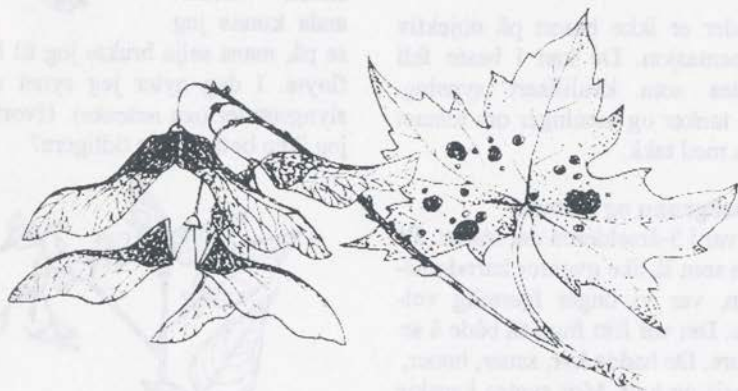

SEPTEMBER

Av Nina Lervik

Sommeren er nå på hell.
 Naturen er kledd
 i den fineste fargeprakt.
 Fra bjørketre,
 osp og lønn,
 i sin gule og røde drakt.
 Mange av høstens farger
 er jo nettopp her.
 De gir meg en varme
 på ny, selv om sommeren
 nå er forbi.

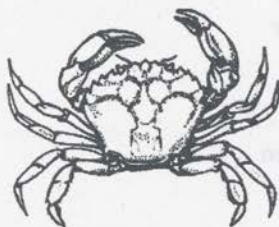

GÅR VEIEN TIL BOTANIKKEN GJENNOM ZOOLOGIEN?

Av Kåre Sundal

Aldri har artskunnskap vært viktigere. Trusler mot biodiversiteten er og vil bli et viktig aspekt i miljøvernarbeidet. Miljøengasjement på grasrota har betydning i beslutningsprosessen. Det er derfor svært viktig at det finnes miljøer på grasrotplan som har den artskunnskap som trengs for å påvirke i denne prosessen. Hvordan kan denne artskunnskapen sikres?

Jeg tror at veien til botanikken for mange går gjennom zoologien. Mine

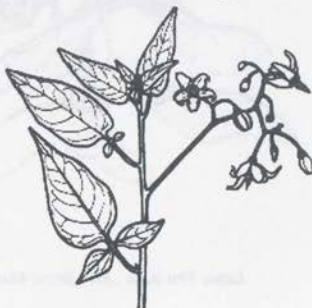
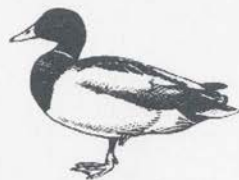
Strandkrabbe *Carcinus maenas*.

påstander er ikke basert på objektiv dokumentasjon. De kan i beste fall betraktes som kvalifisert synsing. Andre tanker og meninger om temaet mottas med takk.

Min bakgrunn og historie

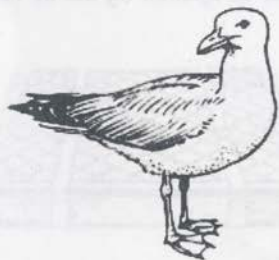
Det var i 5-årsalderen det startet. På gården som lå like ovenfor barndomsheimen, var vi unger hjertelig velkomne. Det var fritt fram til både å se og å røre. De hadde kyr, sauer, høner, hest, gris og katt. Mor syntes kanskje interessen var i største laget da hun hentet meg inn på vei opp til gården

i bare pysjen en morgen. Rekkevidden og mulighetene økte i takt med sykkelferdighetene. Fjæra lå langt utenfor lovlig avstand fra heimen, men der var det fugler jeg ikke kjente. Lovlig eller ikke, jeg bare måtte. Etter en halv time på magen i fjæra med *Solo-fugleboka* og en gammel prismekikkert „med dobbeltsyn” var det mulig å konstatere at fuglen var en stokkand hann. Fiskeinteressen dukket etter hvert opp. Litt senere kom også interessen for jakt. Det var ingen annen utvei, det måtte bli biologi. Først for 5 år siden slo det meg at jeg hadde gått forbi botanikken. Jeg har alltid kunnet noen arter, men denne kunnskapen brukte jeg kun når jeg trengte den til noe annet. Stokkanda kunne jeg se på, mens selja brukte jeg til å lage fløyte. I dag nyter jeg synet av en slyngsøtvier (rett nedenfor). Hvorfor så jeg ikke botanikken tidligere?

Lavere snittsalder i NOF enn i TBF?

Uten å ha undersøkt våger jeg påstanden at gjennomsnittsalderen i de ornitologiske foreningene rundt om i

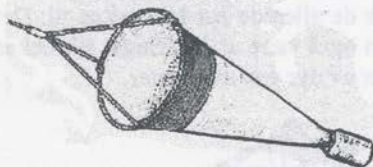
Norge er lavere enn i de botaniske foreningene. Jeg er 36 år og trolig „minstemann” i Telemark Botaniske Forening. I de ornitologiske foreningene jeg har vært med i, har rekruttering aldri vært et tema. Unge folk bare strømmet på. Jeg vet ikke helt hvordan det er i dag, men jeg tror ikke de ornitologiske foreningene sliter med rekrutteringen. Det kommer vel nye ansikter inn i de botaniske rekkene også, men jeg tror disse er eldre enn „førstegangsornitologene”. Gitt at dette er riktig, hvorfor er rekruttene i de botaniske foreningene eldre enn i de ornitologiske foreningene?

16 år og „dyrisk”

Jeg jobber som lærer i videregående skole, og underviser i naturfag, geografi og biologi. Et beskrivende bilde er at når elevene ser vepsen som sitter på flueblomsten, ser de en „idiot” av en veps og ikke en nydelig tilpasning hos flueblomsten. Dette til tross for at temaet kan være tilpasninger og jeg

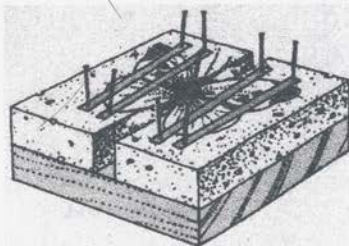
som lærer gir flueblomsten nesten all oppmerksomhet.

Vi gjennomfører hvert år et feltarbeid i naturfag innenfor temaet økologi. Noen elever får et opplegg som

Planktonhåv.

som har hovedvekt på botanikk. Andre elever gjennomfører et opplegg med hovedvekt på zoologi.

Spennbrett med sommerfugl.

Naturfaglærerne opplever elevene som deltar i zoologi-opplegget som mer engasjerte enn de som deltar i botanikk-opplegget. Dette kan skyl-

Frosk

des minst tre forhold. Læreren som har det zoologiske opplegget er faglig flinkere enn læreren som har det botaniske opplegget. Elevene kan ha hatt mer zoologisk rettet undervisning på ungdomsskolen, og de gjør derfor noe de allerede har kjennskap til. Det kan også være at 16-åringene tiltrekkes mer av dyr enn av planter.

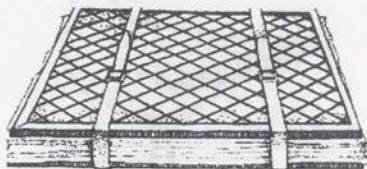
Insekthåv i bruk.

De to første forklaringsmulighetene vet vi positivt er feil. Mange naturfaglærere har den erfaringen at elevene stort sett er selvmotiverende når de skal fange og se på dyr. Et selvlaget akvarium med rumpetroll og øyestikkerlarver kan konkurrere med „Big Brother”. Det er ikke plantene det er noe negativt med, det er dyrene det er noe positivt med. Hvorfor er det slik?

Forskjell på jenter og gutter

Elevene som velger studieretningsfaget biologi må levere en objektsamling i tredje klasse. Det stilles ingen krav til objektsamlingen utover at den skal inneholde et minimum antall

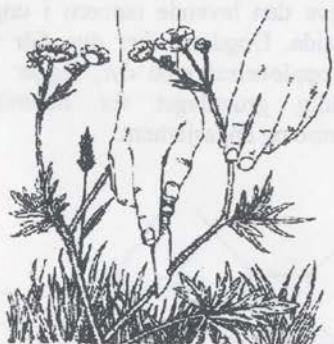
arter og at elevene skal ha kjennskap til hvordan noen av artene er blitt brukt i folketradisjonen, enten som et naturlig middel eller til noe annet. Jeg oppfordrer elevene til å samle arter fra steder de kjenner og der de liker å være.

Spesiallaget plantepresse.

Et stort flertall av objektene som leveres er planter. Dette kan skyldes flere forhold. Det kan hende at interessen har „meldt seg”. Det kan være praktiske motiv som at det er lettere å samle inn 50 plantearter enn 50 dyrearter, og at det er lettere å preparere planter enn dyr. Det kan også være at elevene forholder seg tradisjonelt til denne objektsamlinga og at de derfor samler planter. De omtaler jo samlinga som „herbariet” før de har samlet en eneste art. En del av svaret ligger nok i „tradisjonene” med herbarium. Det er trygt å gjøre noe andre har gjort før deg. Det praktiske aspektet tror jeg ikke er så viktig. Elevene vet lite om dette før de begynner på arbeidet. Resten av svaret er i stor grad avhengig av om eleven er jente eller gutt.

Jenter starter ofte tidligere enn gutter på en oppgave som har en sluttfrist. Jentene kommer ofte med de første objektene allerede i andre klasse. De bruker sommerferien til å samle inn objekter og preparere disse.

Innsamling av en plante.

Når de starter i tredje klasse påfølgende høst, er objektsamlinga nesten ferdig. En typisk kommentar i det de leverer objektsamlinga si, er at dette var lærerikt og at de har hatt en positiv opplevelse ved å studere plantene. Dyrene var jo moro fra før. Guttene somler med å komme i gang. De som samler dyr synes det artigste er å fange dem. Guttene som samler planter sliter mest. De har problemer med å finne forskjellige arter selv i kulturlandskapet i Midt-Telemark.

En av hovedforskjellene på jenter og gutter i den videregående skolen er etter min mening evnen til å være tålmodig i forhold til noe du ikke kan. Jentene er mye flinkere enn guttene til å fortelle seg selv at „hvis noe ikke fascinerer meg ved første kontakt, så kan det likevel hende at det er noe der som kan komme til å fascinere meg hvis jeg gir det en sjanse”. Noen sier at dette bare skyldes at jentene er mer pliktoppfyllende enn guttene. Jeg ser det imidlertid som at jentene er mer modne enn guttene.

Dyr til de små og planter til de store

Slik jeg opplever det krever botanikken lav grad av rastløshet, tålmodighet og blikk for detaljer. Kort sagt

En lupe er alltid godt å ha med ut i naturen.

kan en vel si at botanikeren må ha en slags ro. I det daglige opplever jeg at 16-åringer mangler denne roen, og guttene mangler den mest. Slik har det i hvert fall vært med meg selv. Ungdom kjeder seg nok lettere enn eldre mennesker hvis de ikke opplever at det skjer noe. Det at det „skjer noe” kan i grove trekk kokes ned til bevegelse og dramatikk. Blomster kan trygt betegnes som sakte organismer, både i forhold til bevegelse og dramatikk. Den nødvendige roen kommer først hos jentene, så hos guttene.

En slik ro fører ikke automatisk til interesse for botanikk. Det er mange interesseområder som krever denne roen. For at roen skal lande i botanikken, må det være gode landingsforhold. Har et menneske først fått interesse for natur, artskunnskap og det å

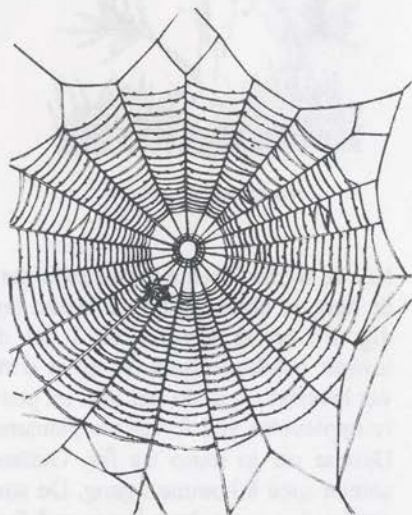
lete og finne, er det gode muligheter for at noen finner botanikken.

Botanikkinteressen vil være levedyktig i framtida også – om det legges et grunnlag for det å oppdage og

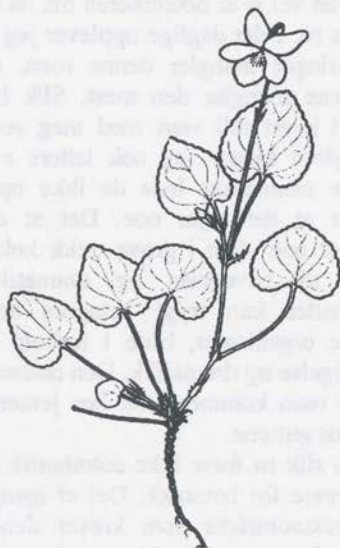
oppleve den levende naturen i ungdomstida. Ungdom liker dyr. Gir vi dem opplevelser med dyr, legger vi samtidig grunnlaget for botanisk interesse og engasjement.

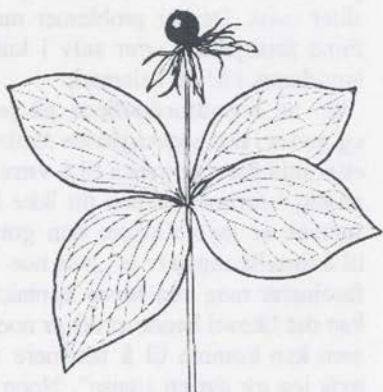
En bie „danser“ og meddeler dermed retning og avstand til matkilden.

Edderkoppnett.

Skogfiol.

Firblad.

Illustrasjonene til denne artikkelen er tatt bl.a. fra:

Lids Flora; Norges fugleliv; Naturboka. Bli kjent med naturen av Gerald Durell; *Naturen som hobby* og diverse biologibøker for skolebruk.

UTSTYRET, - DET MÅ VÆRE I ORDEN! --- ELLER ?

Av Øyvind Skauli

Hvilken turaktivitet TBF har stått for, nå i mange år! „Overalt” har vi vært, mye har vi sett – og: vi har fotografert.

Eventuelle vitner til vår knegåing og åling av grønne terreng, skrenter, berg og stup, ville nok trodd at vi var en fotoklubb. Vi er ikke det, men vi har fått noen „hybrider” på laget etter hvert. De kan mye om planter, og de kan alt om foto. Det gir mange gleder å se de supre opptak som noen av disse kan fremvise. Og for meg blir livet makeligere. Heretter blir jeg varsommere med å stå frem med egne plantebilder, de egner seg nok best innen familien. Dessuten: Det er jo særlig jeg som er mest opptatt av opplevelsen sammen med så mange dyktige „hybrider”, og som derfor tar bilder av dem som ligger og tar bilder av blomster. Til den jobben slipper jeg å krabbe, så det gjør også livet makeligere.

Det er jo hyggelig i ettetid å ha bilder av dem jeg var på tur med, og til det bruk trenger jeg heller ikke kjøpe dyrere fotoutstyr annethvert år. Så, velkommen til „fotohybridene” i TBF!!

Det med utstyret minnet meg om en opplevelse vi hadde for noen år siden: pr. bil hadde vi tatt oss til Livigno i de italienske Alpene (1800 m o.h.). Et alpinsenter om vinteren – et blomsterrike for oss den uken vi bodde der.

En flott dag hadde vi unnet oss en tur over til St. Moritz. På tilbakeveien stoppet vi på Monteratsch, et utsiktspunkt over en solrik fjellverden. Det var flere der i samme hensikt, vi kom i prat med et eldre engelsk ektepar. Det viste seg at de var naturfotografer: *Marjorie og Desmond Parish*. Og de hadde utgitt blomsterbok! Frem kom boken fra lager i bilen. Og vi handlet: *Flowers in the Wild*, flott bok, 160 sider, 360 bilder av blomster fra alle slags europeiske terreng. Bildene og teksten vil glede de fleste.

„Kamera”, spurte jeg, „du har nok topp utstyr på dine ferder?”

„O no! Jeg kjøpte mitt 50 år gamle Exakta second hand i 1946. It likes me and I like it, so why should I make a change?”

„Jeg forstår, og det veier jo lite, også. Men stativ, det må du jo dra på overalt?”

„No, I don't use a tripod. The reason is that Marjorie refuses to carry it.” („Nei, jeg bruker ikke stativ, for Marjorie nekter å bære det.”)

– Ja, de britene! Og nå igjen i EU: EURO? – Vi har jo pundet, vi!!

VILLBLOMSTENES DAG 2002 i TELEMAR

Av Bjørn Erik Halvorsen, august 2002

Søndag 9. juni ble Villblomstenes dag arrangert for første gang i Norge. Dette har i noen år vært en årviss tradisjon i Danmark. Den ble i år også adoptert av Sverige og Norge. Det var de botaniske foreningene i hvert land som samordnet tiltakene.

I Norge hadde man håpet på å komme opp i 100 arrangementer. På grunn av lavt engasjement i en del av landets fylker ble antallet 90. Men, Telemark kan rose seg av å være et av de mest aktive fylkene denne dagen, med hele 14 tilstelninger. Bare Mats Nettelbladt i Nordland greide å få til et større antall. Til vårt forsvar må vi fortelle at Mats fortsatte med å melde inn turer også etter at fristen fra NBF var gått ut; på datoen da fristen løp ut, hadde Telemark det høyeste antallet. Men snøen gikk tidlig i Nordland i år, og da økte interessen for å sette opp turer også!

Problemstillingen knyttet til om snøen ville ha forsvunnet, var reell i Telemark også. Derfor var vi tilbakeholdne med å sette opp turer i de innerste dalførene i fylket. Men siden våren kom tidlig i år i Sør-Norge, ville det ha vært mulig å sette opp turer langt opp mot fjellområdene. Vi tok sikte på å få til minst et arrangement i hver kommune og det lyktes vi nesten i. Noen kommuner (Seljord og Skien) hadde flere turer, mens vi ikke fikk til noen i andre kommuner (Vinje, Tinn, Hjartdal, Notodden og Drangedal).

Tidlig i prosessen ble alle kommuner i Telemark informert om den aktuelle dagen, med forespørsel om man var interessert i et samarbeid. Det var kun Kviteseid og Bamble som reagerte på henvendelsen, og derfor måtte undertegnede selv ta arbeidet med å kontakte mulige turledere i fylket. Her må det innskytes at Odd Vevle i Bø på egen hånd hadde meldt inn turen på Skarsvegen i Seljord. Nesten alle jeg tok kontakt med var villige. Undertegnede er svært takknemlig for dette.

For å eliminere problemer knyttet til at turledere fikk forfall, ble nesten alle turer satt opp med to ansvarlige. Unntaket var turen i Bø til Brekkegrend, der vi endte opp med bare en turleder. Vi forsøkte også på alle turene å stille med medlemmer fra TBF.

På mange av turene fikk vi til samarbeid med andre lag og foreninger rundt om i fylket. Dette viste seg å være svært vellykket, og det ble på disse turene vi fikk størst deltakerantall. Dessuten hjalp disse lagene og foreningene oss med markedsføringen lokalt, noe som viste seg å bli svært viktig på grunn av journaliststreiken.

Undertegnede hadde produsert informative artikler til fylkesavisene. *Varden* gav raskt beskjed om at dette ikke ville bli tatt inn før journaliststreiken var over. *TA* gav inntrykk av at det ville bli tatt inn, men det dukket aldri opp i avisa. Da dagen

nærmet seg valgte undertegnede derfor å sende inn en annonse med referanse til informasjonen fra NBF på internett til *TA* og *Varden*. Annonsen, som for øvrig kostet foreningen 1800 kr, kom inn i *Varden* på fredag og lørdag før den store dagen, men den dukket aldri opp i *TA*.

Streiken i avisene ble brått avsluttet på torsdag kveld. På fredag ble fylkesavisene kontaktet pr. telefon. De lovet å ta fatt i saken. Resultatet ble noen avstumpete utdrag i lørdagsavisene av mine artikler, noe som i virkeligheten gav minimal informasjon. Heldigvis hadde arrangøren på Skarsvegen sendt inn sin egen artikkel, og det viste seg å bli det mest vellykkete innslaget.

For kommende år (i 2003 blir arrangementet på søndag 15. juni) må vi lære av dette, og på forhånd ha tatt kontakt med sponsorer som kan hjelpe oss med finansieringen av en litt større annonse der sentrale detaljer tas med. Hvis noen kjenner firmaer som kan være interessert i å gå inn i en slik sponsorrolle, tar Styret gjerne imot tips om dette.

Ellers var det et par andre markedsføringsiltak som TBF stod bak. Roger Halvorsen og Else Bjørg Finstad laget et innslag som ble sendt i Telemarksendinga. Roger Halvorsen var også med på et innslag til NRKs distriktssending på TV. Dette innslaget ble aldri sendt. Villblomstarrangementet kom for øvrig med i noen av kommunenes kulturkalendere, så dette er også en markedsføring som vi må satse mer på i framtida. Ellers fikk noen av de lagene og organisasjonene som vi

samarbeidet med, inn innslag i mindre lokale aviser i fylket.

Før jeg går inn på et kort resymé av de ulike tilstelningene i Telemark, vil jeg benytte anledningen til å takke alle lag og foreninger som var villige til å samarbeide med oss om denne dagen. En varm takk også til alle medlemmer i TBF som var villige til å hjelpe til. Vi har sponset bensinforbruk for noen av dere som hadde lengst kjøring. Hvis flere av dere mener at dere er berettiget til en slik støtte, så ta kontakt med vår kasserer (men, på grunn av TBFs økonomi, kan vi ikke tilby like høye kilometer-satser som næringslivet opererer med).

* * * * *

De enkelte arrangementene beskrives med utgangspunkt i Vest-Telemark, via Midt-Telemark, for til slutt å ende opp i Kragerø.

Svein Dahl og Charlotte Bakke stod for turen i **Nissedal kommune**. Den gikk til et frodig område ved husmannsplassen Baremsland, syd for Treungen. Stedet kan være et utmerket mål for en TBF-tur senere. Antall frammøtte: 5.

Helge Kiland og Øyvind Skar ved Sørnorsk Økosenter Foldsæ stod for turen i **Fyresdal kommune**. De besøkte områder i Åslandsgrend og Kleivgrend. Delvis er dette områder der TBF har arrangert turer til i tidligere år, og som stedvis inneholder interessant botanikk. Antall frammøtte: 3.

Dag Holmer og Roger Halvorsen stod for et arrangement ved Uppigard Felland i **Tokke**. Dette kan ses på som et fellesarrangement for Tokke og Vinje kommuner, i og med at det også er kort kjøring fra Vinje. Dag og Roger kan fortelle om en svært spennende botanikk. Kanskje et godt turmål for en TBF-tur et annet år? Antall frammøtte: 10.

Undertegnede prøvde forgjeves å få til et arrangement i **Tinn kommune**. Kommunen, Atrå ungdomsskule og Hagelaget ble kontaktet, uten at dette førte fram. Neste år bør vi prioritere å få til en tur i Tinn, i og med at denne kommunen forvalter verdifull fjellnatur i fylket.

Turlagene i Bø og Notodden, Sogelagene i Åmotsdal og Bø og Telemark Kyrkjeakademi samarbeidet med oss om et arrangement langs Skarsvegen i **Seljord**. Fra TBF bistod Odd Veve og Målfrid Ergon. Dette var knyttet til 200-årsmarkeringen av Magnus Brostrup Landstads fødsel, med innledende gudstjeneste i Åmotsdal kyrkje. Dette endte opp som et av de mest vellykkede Villblomstarrangementene i Norge denne dagen med mer enn 120 deltakere.

Det ble også forsøkt å sette opp en tur til orkidéområdene ved Blika i Svartdal. Det var Gunhild Bjaadal og Ingrid Wangenstein som stod for dette. Det skulle vise seg at Skarsvegen ble den store begivenheten i denne delen av fylket, slik at det ble kun turlederne som møtte opp ved hoppbakken i Svartdal.

I **Kviteseid** fikk vi ikke til noe arrangement på Villblomstenes dag. Men, Birger Skipar, Jon Ingebretsen og Aslak Midtbøen stod for et arrangement i Vrådal kvelden før. Dette skulle være knyttet til skogens vegetasjonstyper og villblomster. Dessverre ble det heller ikke her noen frammøtte utenom turlederne. Det ser ut til at lørdag kveld egner seg dårlig som utflukttidspunkt for å vise fram natur.

Ulf Vege stod for arrangementet i **Bø kommune**, som skulle besøke slåtteevene i Brekkegrend. TBF hadde tur til dette området tidligere i vår, og vi ble imponert over de store mengdene med søstermariland, pluss en rekke andre blomster. Også her hadde Skarsveg-turen „stjålet” alt folket. Kun turleder møtte fram.

I og med at Notodden turlag var medarrangør på Skarsvegen, valgte vi å ikke sette opp noen tur i Hjartdal kommune og Notodden kommune. Fra Notodden ville det også være kort avstand til arrangementet i Bø eller ved Nautesund.

Øyvind Dag Dahle og Egil Bjerkestrand stod for turen i **Sauherad kommune**, som gikk til Svarttjern nord for Nautesund. Dette er et frodig skog/myr-område med rik vegetasjon inn mot en brattskrent. Kanskje et mål for en framtidig tur i foreningen? Antall frammøtte: 10.

Geir Haatveit og Bjørn Pettersen stod for arrangementet i **Nome kommune**. Dette var en rusletur i kultur-

landskapet og skogen ved Håtveit ved Ulefoss. Kanskje også et mål for en TBF-tur? Antall frammøtte: 16.

Det var 2 arrangementer i **Skien kommune**. Den ene gikk i Mælum, i områdene ved Dalskollen, et usedvanlig frodig landskap med rik botanikk, deriblant flere orkidéarter. Det var Trygve Aspheim og Christian Kortner som stod for turen. Absolutt et område som TBF burde legge en tur til seinere. Turen var et samarbeid med Mælum historielag, og takket være dette fikk vi et deltakerantall på hele 46 personer.

Odd Magne Langerød og Trond Risdal stod for det andre arrangementet i Skien. Det var lagt til Rustan-området i Gjerpen. Dette er et område som foreningen har besøkt flere ganger, og som takket være basaltgrunnen er svært frodig. Antall frammøtte: 4.

Harald Stendalen og Unni Vestby stod for arrangementet i **Siljan kommune**. Det var lagt til området ved Groningen, et område som TBF også har besøkt tidligere, og som stadig byr på nye botaniske overraskelser. Antall frammøtte: 7.

I **Porsgrunn** ble tilstelningen lagt til Mule Varde. Her finnes en spennende tresamling. Og ballastbedet og bedet for Grenlands-planter er vi stolte av. Øyvind Skauli og Bjørn Lervik hjalp til her, og de hadde blant

annet skaffet til veie gratis brus. Antall besøkende ble ca. 30 personer.

I **Bamble kommune** ble turen lagt til Nysteintjenna ved Åbyelva. Vi hadde her samarbeid med Folkeakademiet i Bamble og Halvor Tveraen og Bjørn Erik Halvorsen stod for turen. Området er svært artsrikt, og trues dessverre nå av nye trassévalg for E18. Antall frammøtte: 14.

Else Bjørg Finstad og Tore Kjærra stod for turen i **Kragerø kommune**. Den var i samarbeid med Kragerø og Oppland Turistforening og ble lagt til Skåtøy. Skåtøy inneholder svært spennede botanikk på grunn av sin mangfoldige natur, og har dessuten et rikt innslag av ballastplanter. TBF har besøkt øya flere ganger. Antall frammøtte ble hele 42 personer, og i Telemark er det bare Skarsvegen og Mælum som kan skilte med et høyere deltakerantall.

Noen av turene fikk lav oppslutning, og mangelen på forhåndstale må ta mye av skylden for dette. Forhåpentlig slipper vi streikeproblematikk ved Villblomstarrangementene i årene som kommer. Likevel må vi totalt sett si oss fornøyde. Sommert har vi hatt flere deltakere denne dagen enn den lokale medlemsmassen i TBF. Været var utmerket over hele fylket (for den saks skyld over hele Norge) og de som stilte opp har virkelig kunnet glede seg over Telemarks mangfoldige planteverden.

ORD FRA FØRSTE MOSEBOK

Og Gud Herren plantet en have
i Eden, i Østen,

og der satte han mennesket som
han hadde dannet.

Og Gud Herren lot trær av alle slag
vokse opp av jorden,
prektige å se til og gode å ete av,
og midt i haven livsens tre
og treet til kunnskap om godt og ondt.

Og jorden bar frem gress,
urter som sår seg,
hver efter sitt slag,
og trær som bærer frukt
med deres frø i,
hver efter sitt slag.

Og Gud så at det var godt.

Kunstneren ville med dette bildet symbolisere Edens hage. Greiner med fikenblader, granatepler og vinblader. De springende hjortene indikerer jordens fruktbarhet. Nede til venstre: en symbolsk fremstilling av Guds øye som skuer utover jorden og ser alt. (Svensk bibel, 1927)

Fra boka „Plants of the Bible” av Harold N. Moldenke og Alma L. Moldenke. 1986.

PLANTER I BIBELEN

Av Arne Abrahamsen

Vi har tidligere trykket tre artikler av Abrahamsen i denne serien – om oliventreet og daddelpalmen (1996, nr. 1), om manna (1998, nr. 2), og om korn og druer (1999, nr. 2).

Nå kommer det han vil fortelle oss om bitre urter, om krydderplanter, om planter som ble brukt i medisinen og om busker og trær. – Red.

BITRE URTER

„Med usyret brød og bitre urter skal de spise påskelammet” (4. Mosebok, 9:11), lød Herrens bud. Det var skikk og bruk i Palestina å samle friske urter om våren. Der finnes det flere som er bitre, og de fleste stammer fra korgplantefamilien.

Kornblomst *Centaurea* spp. – korgplantefamilien

Det er særlig en art, *C. cyanoides*, som er aktuell. Bladene ble spist som salat.

Malurt *Artemisia* spp. – korgplantefamilien

Det vokser to arter av *Artemisia* i Israel i dag: enfrøet malurt *A. monosperma* og hvit malurt *A. herba alba*. Den første er en busk som blir plantet ved kysten for å binde sammen sanden. Litt etter litt vil sanden dekke over busken, men nye skudd skyter opp gjennom sanden og binder den enda bedre.

Hvit malurt er en typisk steppesplante som vokser vilt i ørkenområder i Judea, Negev, og Transjordan. I vintermånedene er det bare en treaktig base som synes, men snart utvikles bladene, og i løpet av sommeren vokser det opp en gråaktig plante med tynne stilker og aks med

blomsterhoder. Sauer og geiter spiser ikke plantene da de inneholder en del eteriske oljer, men de var blant de bitre urter som ble spist sammen med påskelammet. I Bibelen er malurt beskrevet som en besk plante: „Se, jeg gir dette folk malurt å ete og beskt vann å drikke” (Jeremias, 9:15).

Artemisia herba alba.

Fra boka „From Cedar to Hyssop”
av Crowfoot & Baldensperger. 1932.

Hebreerne betraktet den faktisk som giftig. Det hebraiske navnet er la'anak. Som bitter urt, ble den også brukt i medisinen. Rundt omkring i landsbyene i Palestina blir bladene ennå i dag tørket og brukt som middel mot tannpine.

Ekte malurt *A. absinthium*, anvendt ved fremstilling av alkoholholdige drikker, var antakelig en innført art i Palestina.

Sikori *Cichorium* spp. – korgplante-familien

Når bygget begynner å få tegn til moden gulfarge og bygghøsten i Israel nærmer seg, dukker det opp en ettårig plante med himmelblå blomster: dvergsikori *Cichorium pumilum*. I løpet av vinteren har planten dannet en bladrosett hvorfra det vokser opp en $\frac{3}{4}$ meter høy blomsterstengel. De vakre blå blomstene åpner seg tidlig om morgenen og lukker seg allerede klokka 10 om formiddagen, for så å åpne seg igjen tidlig neste dag. Sikori inneholder melkesaft og blir regnet som en bitter urt, og den ble antakelig spist som salat.

Den flerårige arten *C. intybus* (se til høyre, fra Lid) er innført og stedvis forvillet i Norge, men er ingen vanlig plante her. Også hos den åpnes blomstene bare mens solen skinner. En kulturvari-

ant blir dyrket i syd-europeiske land, og av roten fremstiller man et kaffe-surrogat.

KRYDDERPLANTER

Mynte *Mentha* spp. – leppeblomst-familien

Det er sannsynlig at mynten som det refereres til i Bibelen, er gråmynte *Mentha longifolia*, en noe større plante enn de artene vi kjenner til i Norge. I dag er den en av de bitre urtene som blir spist sammen med påskelammet, men i gamle dager ble den oftere brukt som smakstilsetning i maten, eller sursyltet. Denne ble også brukt som medisinplante.

Dill *Anethum graveolens* – skjerm-plantefamilien

Dill er en meget gammel kulturplante, og den har lenge vært dyrket i Palestina. Det er frøene som blir brukt til matlaging, særlig i sursyting. Frøene inneholder en blekgul eterisk olje med skarp lukt. Ved destillering ble det fremstilt dillvann, som ble brukt som medisin.

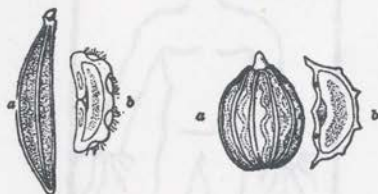
Anis *Pimpinella anisum* – skjerm-plantefamilien

Anis er en av de kulturplanter som Matteus nevner at det ble krevd tiende av. „Ve eder, I skriflærde og fariseere, I hyklere, I som gir tiende av mynte og anis og karve, og ikke ensrer det som veier tyngre i loven: rett og barmhjertighet og trofasthet!” (Matteus 23:23). Anisfrøene inneholder anethol eller aniskamfer og kaltes søtkrydder; de ble brukt til å gi smak

og aroma i maten, f.eks. i brødet. Også i medisinen ble de brukt.

Spisskommen *Cuminum cyminum* – skjermplantefamilien

Det hebraiske navnet er cammoïn eller kammon. Det er en ettårig plante som hører hjemme i Egypt, Syria og Etiopia. Som medlem av skjermplantefamilien er den i slekt med karve, men frøene er nesten dobbelt så lange som hos karven. De ble brukt som smakstilsetning i både kjøtt- og fiskeretter, og også i brød og kaker. Hos oss er de kjent fra nøkkelosten. I gammel tid ble frøene knust og brukt som bedøvelsesmiddel ved operasjoner, men også som blodstillende middel.

Til venstre: frø av *Cuminum cyminum*,
a. lengdesnitt, b. tverrsnitt.

Til høyre: frø av *Coriandrum sativum*,
a. lengdesnitt, b. tverrsnitt.

Fra boka „Plants of the Bible” av Harold N. Moldenke og Alma L. Moldenke. 1986 (© 1952).

Koriander *Coriandrum sativum* – skjermplantefamilien

Dette er en av de eldste kulturplanter vi kjenner til. Det hebraiske navnet er gad, og planten vokste vilt i Palestina, Syria og Egypt. I frisk tilstand har bladene en ubehagelig duft, men de ble brukt som smakstilsetning i supper og i vin. Frøene har en spesiell aromatisk smak og de ble

brukt i bakverk og som medisin – mot mageplager. I Bibelen er den ofte nevnt i forbindelse med manna, som skulle ligne korianderfrø. „Og israelittene kalte det manna; det lignet korianderfrø, det var hvitt, og det smakte som honningkake” (2. Mosebok, 16:31).

Safran *Crocus* spp. – sverdliljefamilien

Safran er produktet av arrene fra flere krokusarter som vokste vilt i Palestina, men det er sannsynligvis den ekte safrankrokus *Crocus sativus* som Salomo synger om i Salomos høysang, 4:14. Det hebraiske navnet på planten er karkôm, mens selve produktet heter på arabisk za'farān, som betyr gul.

Safran ble anvendt i parfymer, blandet i vin, og tilsatt som fargestoff i mat. Den ble også brukt i medisinen som stimulerende middel og mot kramper. Det var en meget kostbar vare, og den ble derfor ofte forfalsket.

Vinterkrokus *Crocus hyemalis* ble også brukt til safranfremstilling. I Israel vokser også en krokuslignende plante, høstkrokus *Colchicum autumnale*, men den inneholder giften colchicine.

MEDISINSKE PLANTER

Rute *Ruta* spp. – rutefamilien

Rute *R. chalapensis* og *R. graveolens* nevnes både i Det gamle og Det nye testamente. Den første arten vokser vilt og er den vanligste og antakelig den som omtales i Det gamle testamente, siden det ikke nevnes at

den ble beskattet. I følge talmudisk lov skulle alle dyrkede planter betales tiende av. Derfor vet man at det er en dyrket art som nevnes i Det nye testamente, sannsynligvis *Ruta graveolens*. „Ve eder, I fariseere, I som gir tiende av mynte og rute og alle slags maturter, og ikke spør efter rett og kjærlighet til Gud” (Lukas, 11: 42).

Rute er en flerårig halvbusk eller urt. De nedre skuddene er treaktige, og hele planten har en ubehagelig stram lukt. Den ble høyt verdsatt som medisinsplante. Den skulle faktisk hindre at man ble smittet av pesten! Mot andre sykdommer var den også virksom, den skulle lege stikk av bier og skorpioner, ja til og med bitt av slanger.

Kolokvint *Citrullus colocynthis* – agurkfamilien

Kolokvint er en vanlig slyngplante i Middelhavsregionen. I Palestina dekker den store arealer på tørre, sandige sletter ved Middelhavet og også ved Røde- og Dødehavet, blant annet. Den runde frukten er av farge og størrelse omtrent som en appelsin, men den har gule og grønne flekker på det glatte skallet. Inni er fruktmassen bløt og svampaktig, smaker intenst bittert og er giftig.

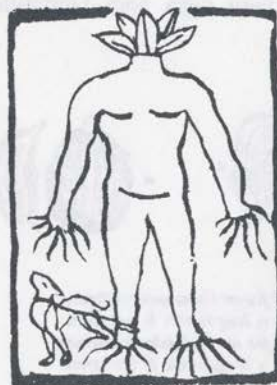
Vi kan lese i 2. Kongebok, 4:39-40 om en gang da det var hungersnød i landet, og Elisa ba en tjener om å koke en rett til hans disipler. Da gikk mannen ut og fant en slyngplante, sanket de ville gresskarene, kom hjem og skar dem opp i matgryten „ti han kjente dem ikke”. Da disiplene skulle spise av retten, skrek de opp og sa

„Det er død i gryten du Guds mann! Og de kunne ikke ete.”

I medisinen ble kolokvint brukt som et kraftig avføringsmiddel. I pulverform ble den brukt som middel mot møll.

Alrune *Mandragora officinarum* – søtvierfamilien

Denne slektningen av tomat, potet og tobakk er ganske alminnelig i Middelhavsområdet. Det hebraiske navnet er dudâim. Den stilkløse blomsten, og senere frukten, sitter i midten av den store bladrossetten. Frukten er spiselig, selv om planten er mildt giftig.

Fra boka „Plants of the Bible: and how to grow them” av Allan A. Swenson. 1995.

Det fins vel knapt noen annen plante det er knyttet så mye overtro til, mest på grunn av roten, som kan ligne en menneskeskikkelse. Avtrekk av roten ble brukt som resende middel og også som narkose. Man mente at frukten hadde vellystvekkende kraft og kalte den derfor for kjærlighetseple.

BUSKER OG TRÆR

Hvitgyvel *Retama raetam* – erteblomstfamilien

Det hebraiske navnet er rotem eller ritmah. Dette er en typisk ørkenplante, med tynde grener og dype røtter. Den kan bli en kraftig busk, én til fire meter høy, og den er et vakkert syn fra januar til mars når den står dekket av rosa-hvite blomster. Mange steder er det den eneste planten som tilbyr skygge i ørkenen. Vi leser om Elias: „...og selv gikk han en dagsreise ut i ørkenen; der satte han seg under en gyvelbusk ...” (1. Kongebok, 19:4).

I Salme 1, 20:4 hører vi om „glør av gyvelbusken”. Veden til denne busken var viktig brensel for dem som ferdes i ørkenen. Og trekull laget av gyvelved var en ettertraktet handelsvare.

Myrt *Myrtus communis* – myrtfamilien

Myrt var en av de tre vekstene, sammen med hvete og dadler, som Eva og Adam fikk ta med seg da de ble jaget fra Edens hage. Den har alltid vært et symbol på fred, glede og ro. På hebraisk heter den hadas og den ble brukt til høytidelighetene ved Tabernakelfesten. „Gå ut på fjellene og hent løv av plantede oljetrær og av ville oljetrær og av myrter og av palmer og av andre løvrike trær og gjør løvhytter av dem, slik som foreskrevet er.” (Nehemias bok, 8:15).

Myrt er en eviggrønn busk opp til fem meter høy med læraktige veluktende blader, hvite blomster og sorte bær. Den er alminnelig utbredt i

Palestina, særlig omkring Betlehem, Hebron og skråningen av Taborfjellet. Bladene, blomstene og bærene ble brukt til parfymer og aromatiske oljer. Av bærene laget man også vin.

Seder *Cedrus libani* – furufamilien

Dette er den berømte libanonseder som er nevnt hele 70 ganger i Bibelen. På hebraisk kalles den erez eller ahrahzim, og det er ingen tvil

Fra boka „Plants of the Bible: and how to grow them” av Allan A. Swenson. 1995.

om hvilken vekst det er snakk om. Det er et mektig nåletre, opptil 35 meter høyt. Yngre eksemplarer har form omtrent som en gran, mens hos eldre flater toppen seg ut, og sidegrenene blir stadig større og sprer

seg horisontalt. De vokste, som navnet tilsier, på fjellsidene i Libanon, også på Taurusfjellene i Lilleasia, men ikke i selve Palestina.

På grunn av treet's størrelse og av vedens varighet var det ettertraktet som byggemateriale, et kostbart sådant, brukt i Davids og Salomos tid til både stolper, bjelker og bordkledning i kongelige palasser og templer, men også til skipsbygging. Salomos tempel er nøyaktig beskrevet i første Kongebok:

Således bygget han huset, og da han hadde gjort det ferdig tekte han det med bjelker og med sederplanker i rader... Han klødde husets vegger inntil med sederbord; fra gulv og helt opp til loftsbjalkene klødde han huset inntil med tre. Innvendig var huset prydet med utskjæ-

ringer i sedertre – kolokvinter og utsprungne blomster. Alt sammen var sedertre; der var ingen sten å se. (1. Kongebok, 6:9, 15, 18).

På grunn av sin varighet ble veden brukt av de gamle egypterne til mumiekister, og treet har fortsatt å være ettertraktet gjennom tidene, slik at det nå er få igjen av den ville bestanden.

Ifølge legenden, sendte den døende Adam sin sønn Seth til Edens hage for å be englevokteren om noe av sevjen fra „livets tre”. I stedet gav engelen ham en liten kvist, som siden ble plantet på Adams grav. Treet som vokste opp, hadde tre grener – den ene var sypryss, den andre seder og den tredje oliventre. Det fortelles videre at det var dette treet som Jesus ble korsfestet på.

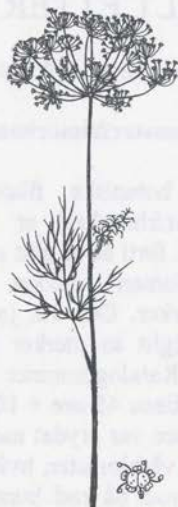
Emblem fra Hohberg's Psalter Davids (1680).
Fra *Plants of the Bible*, Harold N. Moldenke and Alma L. Moldenke. 1986 (© 1952).

Appendiks

Bildene nedenfor er ment som et lite apropos til artikkelen „Planter i Bibelen”, og alle er tatt fra boka *Kryddervekster* av Sven Gréen med illustrasjoner av Lena Jurdahl-Norborg. Oslo 1976.

Safran, se s. 19.

Dill, se s. 18.

Koriander, se. s. 19.

Anis, se s.18.

BLOMSTERFRIMERKER:

FILATELISTISK BOTANIKK ELLER BOTANISK
FILATELI,

– ALT ETTER HVORDAN MAN SER DET

Av Roger Halvorsen og Bjørn Erik Halvorsen

De første blomsterfrimerkene i Norge

Den norske botaniske filatelien (norske blomsterfrimerker) er ikke særlig stor. Over førti år er gått siden den norske „floraen” dukket opp på norske frimerker. Den 12. januar 1960 ble det utgitt to merker med blomstermotiv. Katalognummer 479 og 450 med verdiene 45 øre + 10 øre og 90 øre + 10 øre var prydet med to av våre vakreste vårbloster, hvitveis *Anemone nemorosa* på rød bunn og blåveis *Hepatica nobilis* på lys blå bunn. (Norgeskatalogen fra Oslo frimerkeklubb opererer fortsatt i sin 2001-utgave med det gamle navnet *Anemone hepatica*.) De ti ekstra ørene ble lagt på verdien til inntekt for Nasjonalforeningen for folkehelsen og Norske Kvinners Sanitetsforening.

Kunstneren som var ansvarlig for tegningene var den etter hvert meget kjente blomstertegner og seinere også forfatter Dagny Tande Lid. I 1944 hadde hun bistått mannen, botanikkprofessor Johannes Lid, med tegninger til den første „blå” Lids flora, ei bok som etter hvert ble den mest brukte floraen i Skandinavia. Den kom etter hvert blant sine mange svorne tilhengere til å gå under

navnene „Johannes åpenbaring” og „Johannesevangeliet”.

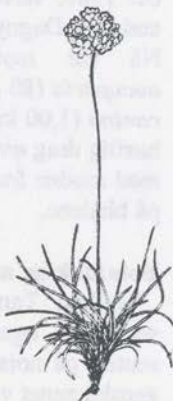
Siste salgsdag for våre to første blomsterfrimerker var 31. desember 1961. Siden har merkene fått en ganske anselig verdi i samlerkretser.

Dagny Tande Lid ble snart en anerkjent blomstertegner som fikk flere oppdrag med motiver til frimerker ved siden av arbeidet med illustrasjoner til floraer rundt om i verden. Men før hennes neste blomsterfrimerke ble utgitt, kom det andre norske frimerker med plante- og med andre kunstnere.

Blomsterfrimerker før Dagny Tande Lid

Noen regner likevel ikke Tande Lids hvitveis- og blåveismotiver som de første blomsterfrimerkene i Norge. Postverket angir i Frimerkeposten (nr. 5, 1997) at det første frimerket med blomstermotiv ble utgitt i 1950. Utgivelsesdato var 15. august, og med et tillegg på 5 øre til Landsforeningen mot poliomyelitt. Det kom to merker, 25 + 5 øre i rødt og 45 + 5 øre i blått. Motivet var 6-åringen Lill-Anne Wang som satt i ei eng av strandnelliker på Hvitsten i Oslofjorden. Fotografen var Olav Lorck Eidem. Tegningen var utført av Paul Pedersen på grunnlag av bildet.

Motivet, barn og blomster, er et vakkert og sommerlig motiv, men forfatterne stusser noe over påstanden om at det dreier seg om strandnellik (se bildet t. h., tatt fra Lid) *Armeria maritima*. For oss synes det snarere å dreie seg om en korgplante, og blomstene minner oss mer om tusenfryd eller kanskje også strandbalderbrå. Kan hende har kunstneren tatt seg den frihet å forandre noe på bildet-motivet? Imidlertid er det ikke vårt store ønske å finne feil ved det som ble en slags åpning for at blomster ble brukt som motiv etter nesten 100 år filatelistisk historie.

Men skal vi nå være strengt botaniske i denne sammenhengen, og det bør vi vel være, må vi gå tilbake til 15. juli 1948 for å finne de første frimerkene med snev av botanikk over seg. Da kom det ut to frimerker i forbindelse med 100-årsfødselsdagen for grunnleggeren av Det Norske Skogselskap, Axel Heiberg. På frimerkene, som hadde pålydende 25 øre (brunaktig rød og gul farge) og 80 øre (mørkt rødbrun og gul), var det også tegnet en grankvist med kongler. Kunstneren var Øyvind Sørensen.

I forbindelse med Norges Landbrukshøyskoles 100-årsjubileum kom det ut et frimerke den 1. oktober 1959, pålydende 90 øre i blått og hvitt. Dette merket har kornaks som motiv, men det er ikke godt å se

hvilket kornslag kunstneren Nils Aas har brukt som motiv. Tør vi gjette på hvete?

Jubileumsmerker med granmotiv

I 1962, den 15. juni, ble 100-årsjubiléet til Den offentlige skog-administrasjonen i Norge markert – også med to frimerker. Verdien på merkene var 45 øre og 1 kr. Motivet var likt på begge merkene: en grankvist *Picea abies* med en kongle. Fargene var lys brunkarmin og grått (45 øre) og lys olivengrønn og gråsvart (1 krone).

Kunstneren var Fredrik Matheson som etter hvert kom til å framstå som en betydelig bidragsyter som „frimerkekunstner”. Han har i åra som har fulgt hatt mange frimerkeproduksjoner „på samvittigheten”.

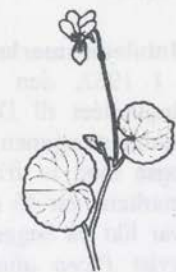
Det europeiske naturvernåret

Nå kom det ikke noe nytt blomstermotiv før utgivelsen av fire frimerker i forbindelse med markeringen av Det europeiske naturvernåret i 1970. Den etter hvert landskjente tegneren Hans Norman Dahl vartet da opp med fire naturmotiver hvorav ett var en nydelig tegning av blomstrende mogop *Pulsatilla vernalis*. Fargene var lys brun, oliven og gråblå, og verdien var 60 øre. Den samme dagen, 10. april, kom som nevnt også tre andre merker med naturmotiver: ulv (40 øre), Vøringsfossen (70 øre) og havørn (100 øre).

Fjellflora på frimerker

Fra 15. november 1973 ble det litt mer fart over den filatelistiske botanikken. Da kom Dagny Tande Lid

med tre merker med motiv fra norsk fjellflora. Artene som var valgt ut, var fjellfiol *Viola biflora* (65 øre), (se bildet til høyre, fra Lid), bergveronika *Veronica fruticans* (70 øre) (se

bildet til venstre, fra Lid) og blålyng *Phyllodoce caerulea* (1,00 kr). Seinere skulle det

norske folk bli enda bedre kjent med norsk fjellflora.

I 1979 kom tre nye blomsterfrimerker fra denne kunstnerens hånd, og igjen var det fjellfloramotiver som prydet frimerkene. Denne gangen hadde hun valgt ut issoleie *Ranunculus glacialis* (80 øre), flekkmure *Potentilla crantzii* (1,00 kr) og rødsildre *Saxifraga oppositifolia* (1,25 kr) til å pryde de norske portosatsene.

Alle disse seks fjellfloramotivene kom også seinere til å pryde seks av asjettene i Porsgrund Porselens fjell-

floraservise; hovedmotivene er nesten identiske.

Et knapt år seinere, den 14. november 1980, vartet Postverket opp med enda en Dagny Tande Lid-utgivelse. Nå var motivene rogn *Sorbus aucuparia* (80 øre) og steinnype *Rosa canina* (1,00 kr). Begge motivene har høstlig drag over seg idet de er tegnet med modne frukter og med høstfarger på bladene.

Botanikk og malerkunsten

Mellom Tande Lids to fjellfloraserier ble også to norske trær presentert på norske frimerker, nå på et ganske annet vis.

I 1976 måtte botanikkfilatelen (eller var det filatelibotanikken?) ha hjelp av gamle, kjente kunstnere for å få noen planter på frimerkene igjen. Den 8. oktober dette året vartet Postverket opp med „Slindebirken” av Thomas Fearnley, et bilde malt i 1839, og „Gamle furutrær” av Lars Hertervig. Hans bilde er fra 1865. At dette ikke er bevisst blomsterfilateli fra Postverkets side, får så være. Vi botanikere er vant med „smuler” på så mange måter.

Den 1. juni 1977 ble det utgitt tre frimerker med trær som motiv. Nå var det kunstneren Ørnulf Ranheim-sæter som hadde stått for utforminga av motivene. I fargene mørk grønn (1,00 kr), mørk karmin (1,25 kr) og mørk gråblå (1,80 kr) presenterte han merker med henholdsvis gran *Picea abies*, furu *Pinus sylvestris* og bjørk *Betula verrucosa* (?) for det norske brevskrivende folk. Det mest spesielle med disse merkene var imidlertid

at navneformen Noreg hadde erstattet bokmålsformen Norge.

Tande Lid ut og Hedvig Wright Østern inn

Med frimerkeutgivelsen den 14. november 1980 ble det satt et slags punktum for Dagny Tande Lid som norsk frimerkeillustratør. Nå kom en ny illustratør inn i den botaniske filatelien: Hedvig Wright Østern. Hennes debut var knyttet til julefrimerkene dette året, og hun ble introdusert via ett merke. Verdien var 2 kr, og motivet var en krans av forskjellige arter. Disse var kristtorn *Ilex aquifolium*, gran *Abies picea* med konge, tulipaner og julerose *Helleborus niger*. Etter hvert fikk Hedvig Wright Østern ytterligere ni oppdrag med tegninger til frimerker. Hun har de siste åra høstet stor anerkjennelse for sine blomstertegninger også utenlands, og det er sant å si ganske vemodig at hennes fine strek ikke har fått pryde ennå flere norske frimerker.

Wright Østern startet med å illustrere utgivelser i frimerkehefter, tre i alt, hvor merkene hadde som motiv norske matsopper. Det første

heftet kom 8. mai 1987. Verdien var 2,70 kr, og disse satt i par med to forskjellige motiver. Soppene som prydet det første heftet var traktantarell *Cantharellus tubaeformis*

og rimsopp *Rozites caperata*.

Allerede den 26. april året etter kom det neste heftet med bruksmerker. Portoen var økt med 20 øre, og det var

behov for nye merker. Wright Østern leverte nå tegninger av blå ridderhatt *Lepista nuda* og granmatriske *Lactarius deterrimus*.

Siden portøkningene i denne perioden økte raskere enn folk flest likte, i alle fall alle dem som drev innenfor frivillig organisasjonsarbeid, måtte Postverket til med nye bruksmerker også i 1989. Den 20. februar dette året kom frimerkeheftet

med motivet „Matsopper III”. Portoen var nå 3,00 kr. Motivene var igjen lekre matsopper. Denne gangen hadde valget falt på ekte kantarell *Cantharellus cibarius* og smørsopp *Suillus luteus*.

Henry Welde

Det bør nok også nevnes at det ved 100-årsjubileet for det Norske Hageselskap i 1984 kom ut to merker med blandete „blomstermotiver” av frukt, grønnsaker, kryddervekster og blomster. Pålydende var 2,00 kr og 2,50 kr. Utgivelsesdato var 4. juni, og kunstneren het Henry Welde.

Bruksmerker med fire orkidéer som motiv

På nyåret 1990 ble portoen atter hevet, denne gang til 3,20 kr, og nye bruksmerker måtte til i hefteform. Igjen ble Hedvig Wright Østern tiltrodd oppgaven som illustratør. Denne gangen ble temaet norske orkidéer, og valget av motiv falt på skogmarihand *Dactylorhiza fuchsii* og rødflangre *Epipactis atrorubens*. Begge motivene var vakre i sin enkelthet og gjengir de nevnte artene på en fortreffelig måte. Fra og med disse merkene kom dessuten begge navneformene for landet vårt, Noreg og Norge, i bruk, også på bruksfrimerkene.

Nå holdt regjeringen seg i to år før en ny portoøkning kom. Også denne gangen ble det Wright Østern som fikk oppgaven med å illustrere de nye bruksmerkene som kom i hefte, og

igjen var det orkidéer som var motivvalget: marisko *Cypripedium calceolus* og flueblomst *Ophrys insectifera*. Merkene som kom den 21. februar dette året, har en spesiell interesse for Telemark og i særdeleshet Grenland. Eksemplaret av flueblomst som ble brukt som motiv er samlet på kalkområdene i Porsgrunn, på en lokalitet som til da ikke var belagt ved Botanisk museum i Oslo. Innsamlingen ble gjort med en dispensasjon fra Botanisk museum, men før eksemplaret ble sendt museet, fikk kunstneren „låne” dette sliet at hun fikk brukt det som modell. Dersom det skulle bli flueblomst som motiv på et norsk frimerke, var valget enten bilde eller levende materiale på grunn av kunstnerens vansker med å bevege seg langt i terrenget. For en blomstertegner er det ytterst sjelden at det brukes bilder i stedet for levende materiale. Man får like det eller ikke, poenget er at et norsk blomsterfrimerke har motiv med modell fra Porsgrunnsfloraen.

Bruksmerker med sommerfugler på blomster

Nye portotakster gav atter hefter med nye bruksmerker. Den 23. februar 1993 kom de første frimerker med sommerfugler, men Wright Østern hadde plassert aurorasommerfuglen og neslesommerfuglen pent på henholdsvis vinterkarse *Barbarea vulgaris* og stornesle *Urtica dioica*. Den 12. februar 1994 kom nye bruksmerker med enda to sommerfugler som frimerkemotiv fra den samme kunstneren, og som sist var disse

nydelig plassert på blomster. Denne gangen var det heklasommerfugl på ei reinrose *Dryas octopetala* og frøysommerfugl på ei molteplante *Rubus chamaemorus*. Fortsatt var tegningene og utførelsen minst av samme klasse som kunstneren hadde levert tidligere.

Bruksmerker med skogsbær

I 1995 var det duket for skogsbærmotiv på bruksfrimerkene, og Hedvig Wright Østern var atter en gang kunstneren. Den 23. februar kom merkene i hefteform prydet med modne tyttebær *Vaccinium vitis-idaea* og blåbær *Vaccinium myrtillus*. Et nytt sett fra samme kunstner kom nesten på dagen året etter med markjordbær *Fragaria vesca* og molte *Rubus chamaemorus*. Gode valg av motiver fra postverket og praktfullt arbeid fra kunstnerens hånd.

Norsk flora med foto av Jon Østeng Hov

Men så var det også foreløpig over med Wright Østern-perioden i norsk florafilateli. Nå var det duket for en helt ny type blomstermotiver på norske frimerker. Nå gjorde fotografiene sitt inntog i motivvalget. Den landskjente naturfotografen Jon Østeng Hov fikk oppdraget med å lage motivene til en helt ny serie med bruksmerker, en oppgave han skjøttet meget godt. Disse merkene kom i ark på 100 merker.

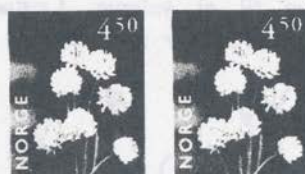
Den første serien bestod av fem merker: rødkløver *Trifolium pratense* (3,20 kr), hestehov *Tussilago farfara* (3,70 kr), liljekonvall *Convallaria*

majalis (4,50 kr), blåklokke *Campanula rotundifolia* (5,00 kr) og prestekrave *Chrysanthemum leucanthemum*

(6,00 kr). Frimerkene fikk stor oppmerksomhet da de kom på markedet, men så var det også flotte merker.

Jon Østeng Hov har fra 1998 kommet med ytterligere tre serier med bruksmerker av samme format og type som den første serien. Den 2. januar kom det seks merker med flotte blomsterbilder som motiv: soleihov *Caltha palustris* (3,40 kr), stemorsblomst *Viola tricolor* (3,80 kr), hvitkløver *Trifolium repens* (4,50

kr), blåveis *Anemone hepatica* (= *Hepatica nobilis*) (5,50 kr), mogop *Pulsatilla vernalis* (7,50 kr) og rødsildre *Saxifraga oppositifolia* (13,00 kr). Her hadde altså Østeng Hov fått med tre arter som tidligere var vist på norske frimerker.

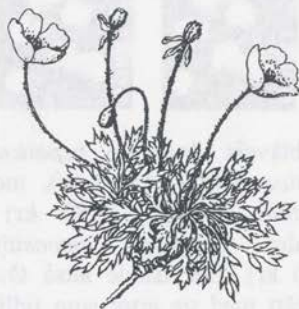
Den 2. januar 1999 kom en ny serie med bruksmerker, denne gangen med

tre merker. Motivene var rød jonsokblom *Melandrium rubrum* (= *Silene dioica*) (3,60 kr), hvitveis *Anemone nemorosa* (4,00 kr) og fjellfiol *Viola biflora* (7,00 kr). De to siste artene kjenner vi igjen fra Dagny Tande Lids motivvalg fra tidligere.

Den foreløpig siste blomsterserien fra Østeng Hov kom 9. februar 2000. Antallet merker var fire, og motivene som var valgt, var gullmyrklegg *Pedicularis oederi* (5,40 kr), hvit nøkkerose *Nymphaea alba* (8,00 kr), ballblom *Trollius europaeus* (14,00 kr) og hvitbladtistel *Cirsium heterophyllum* (25,00 kr).

Lars Levi Læstadius på frimerke

Først den 15. september 2000 ble en norsk botaniker bæret med et frimerke. Det var på tide! Katalognummer 1405 er et minnefrimerke over predikanten og naturforskeren Lars Levi Læstadius som ble født i 1800. Han vil ikke minst bli husket for sin innsats innenfor botanikken og er blitt bæret gjennom å få navnet sitt knyttet til ei valmue. Læstadiusvalmuen *Papaver læstadianum* har

Læstadiusvalmue.

Fra boka „Læstadianismen i Nord-Noreg” av Per M. Aadnanes. 1986.

en svært begrenset utbredelse i verden med forekomster i Troms og Nord-Sverige.

Læstadius-frimerket er utformet av kunstneren og frimerkegravøren Arild Yttri, og motivet er et portrett av Læstadius etter et gammel stikk, en

runebomme og ei plante som viser seg å være fjelltjæreblomst *Viscaria alpina* (= *Lychnis alpina*). Som modell til plantetegningen skal det være brukt et gammelt pressa eksemplar av arten. (Samlet av Læstadius selv?)

Også postbrev og postkort

Det er også utgitt flere postkort og postbrev med frimerkemotiv. Det første postbrevet med plantemotiv ble utgitt den 8.9.1977. Motivene var fingertare og fisk, og kunstneren var professor Arne E. Holm. Pålydende var 1,25 kr. En overstemplet utgave med pålydende 1,50 kr kom ut 1981. (Norges helpost 1872–1990)

Den 8.9.1977 ble det også gitt ut et postkort, pålydende 1,00 kr. Kunstneren var den samme som for postbrevet, professor Arne E. Holm. Motivene var reinrose.

I 1980 kom et nytt postbrev, denne gangen et „julepostbrev“; pålydende verdi var 1,25 kr. Motivet, en molteplante *Rubus chamaemorus* med bær, pryder både konvoluttens framside og frimerket. Tegningene er umiskjennelige Tande Lid-tegninger.

1981 kom ennå et nytt postbrev på markedet. Det var også et „julepostbrev“, nå med kristtorn *Ilex aquifolium* som motiv. Her finner vi en stor kvist med røde bær som forsidemotiv og med et frimerke med tre hvite blomster, sannsynligvis hunnblomster. Her var kunstneren en person vi kom til å stifte bekjentskap med i åra som fulgte: Hedvig Wright Østern. Pålydende var 1,50 kr.

Blomsterfrimerker i framtida.

Fortsatt vil vel postverket utgi frimerker i Norge selv om andre „kommunikasjonsformer“ mer og

mer tar over. La oss derfor håpe at det fortsatt blir rom for en og annen botanisk „godbit“ også innenfor filatelen, til glede for dem som kombinerer botanikk med frimerkesamling.

Nå håper vi at vi ikke har oversett noen av de norske utgivelsene av frimerker med blomster på. Vi vet at vi strengt tatt kunne tolket også noen andre merker inn i denne lille eksklusive familien, men vi har forsøkt å holde oss til en så klar oppfatning av blomsterfrimerker som mulig, selv om sopp er kommet med.

Uansett, og nå må alle norske frimerketegnere ha oss unnskyldt: for forfatterens del vil vel postverket aldri kunne komme i nærheten av den egentlige første „kjærligheten“ innen filatelen, Dagny Tande Lids blåveis og hvitveis med ekstra portotillegg for kampen mot tuberkulosen. Her har vi tapt hjertet vårt for alltid.

Fra boka „Min første blomsterbok“ av Harriet Hjort Wetterström. 1978.

BREV FRA VÅRE LESERE

KOMMENTAR FRA STYRET TIL ØYVIND SKAULIS LESERINNLEGG i *LISTERA* 1-2002.

Først vil jeg fortelle at Styret fikk forelagt Øyvind Skaulis leserinnlegg til vurdering på forhånd med forespørsel om det kunne tas inn i *Listera*. Styret vurderte at vi burde ha god takhøyde når det gjalt slike innlegg, og oppfordret *Listera*-komiteén til å ta det inn. For, TFB ønsker jo å ha engasjerte medlemmer, og Øyvind Skauli er en slik representant for foreningen vår.

Men, et par kommentarer ønsker vi å gi tilbake.

1. Når det gjelder aktiviteten i Marisko-reservatet i Versvika, så har viljen i komiteén i høyeste grad vært til stede, men manglende ressurser fra Fylkesmannens Miljøvernnavdeling, som har det formelle ansvaret for reservatet, har satt en stopper for nødvendig aktivitet, også fra TFBs side. Dette har heldigvis tatt en mer positiv retning i løpet av 2002.

2. Når det gjelder Ørvik-området og Helleåsen, så har det hele tiden vært Styrets hensikt å la de personene som viste størst engasjement for området, kjøre saken på TFBs vegne. Og vi er takknemlige overfor Øyvind Skauli, Roger Halvorsen, med flere, for den innsatsen de har gjort. Styret støtter fullt opp om aktiviteter som går ut på å ta vare på naturkvalitetene i området. Hvis noen har fått inntrykk av at Styret har vist seg likeglade, så er dette bare å beklage. De fleste representantene i Styret var på denne tiden

i full jobb, noe som førte til at man ikke til enhver tid var fullt oppdatert om status på saken.

3. TBF har hele Telemark som sitt distrikt. Det er til enhver tid verne-saker som vi gjerne skulle jobbet mer med. I 2000 ble engasjementet stort sett begrenset til høringer som vi fikk tilsendt via Fylkesmannens Miljøvernnavdeling. Et eksempel på en slik høringssak som vi la en del arbeid i, var utredningen om vern av barskog i Telemark. De fleste av våre prioriteringer har da også i hovedsak blitt tatt hensyn til.

4. Øyvind Skauli har rett i at vi må bli flinkere til å profilere oss i slike sammenhenger. Mer omtale i årsberetningen så man allerede effekt av i den årsberetningen som ble lest opp på årsmøtet i februar i år. Når det gjelder å markere seg eksternt, har vi så langt holdt en lav profil. Dette skyldes dels mangel på ledig tid hos styrets representanter. Men, en svært viktig faktor er også mangel på gode botaniske data om aktuelle steder. Vi har to alternativer, hvis vi ønsker flaglig tyngde i våre uttalelser.

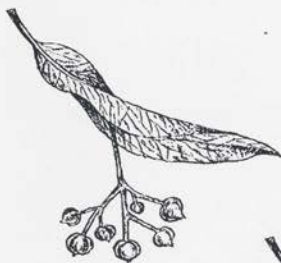
Det ene er å ty til fakta fra Flora-atlasen, som for Telemarks vedkommende har alt for mange „hvite soner”. Nedre Telemark (Kragerø, Bamble, Porsgrunn og Skien) er for sentrale områder godt dekket. I resten av fylket må vi bare innrømme at ting burde vært mye bedre kartlagt. Vi er

avhengige av at alle TBFs medlemmer rapporterer inn det de finner i løpet av sesongen, for å få et bedre grunnlag. Vi håper også på at turkomitéen gjeninnfører weekendturer i den øvre delen av fylket.

Den andre måten å skaffe seg botanisk kompetanse i et område på, er å dra dit for å undersøke selv. Men, ofte får vi forespørselen senhøstes, med svarfrist innen april. Da har vi få muligheter til å finne ut noe om det aktuelle stedet. F. eks. fikk vi sist vinter forespørsel om Hjuksebø-vassdraget med kort svarfrist. Dette er i den nedre delen en spennende

canyon-dal (man ser den tydelig når man kjører med Bratsberg-banen), som vi fullstendig manglet data om i Floraatlasen. Og, innen tidsfristens utløp var det umulig å reise dit for å undersøke. Et annet eksempel er Gausta-utbyggingen, som også er et område som vi har lite data om. Et sted som vi kunne gi et godt svar tilbake, var Sneltvedt-området, men dette var i Skien, hvor vi hadde mye innsamlet data.

På vegne av Styret,
Bjørn Erik Halvorsen.

INNHOLD

	<u>side</u>
Hautbjørk, dikt av <i>Jan-Magnus Bruheim</i>	1
Fra Redaksjonen	2
Telemark Botaniske Forening på internett, av <i>Styret i TBF</i>	3
Bakkekløver, av <i>Øyvind Skauli</i>	4
September, dikt av <i>Nina Lervik</i>	5
Går veien til botanikken gjennom zoologien, av <i>Kåre Sundal</i>	6
Utstyret, - det må være i orden! --- eller?, av <i>Øyvind Skauli</i>	11
Villblomstenes dag i Telemark, av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i>	12
Ord fra første Mosebok	16
Planter i bibelen, av <i>Arne Abrahamsen</i>	17
Appendiks	23
Blomsterfrimerker, av <i>Roger Halvorsen og Bjørn Erik Halvorsen</i>	24
Brev fra våre lesere	32

